

УДК 027.7(477)**DOI: 10.31866/2617-796X.5.1.2022.261302****Салата Галина,***доктор історичних наук,**доцент кафедри інформаційних технологій,**Київський національний університет культури і мистецтв,**Київ, Україна**sergeantaprodos.kpi.ua@ukr.net**http://orcid.org/0000-0002-2673-8463*

СУЧАСНІ УНІВЕРСИТЕТСЬКІ БІБЛІОТЕКИ ЯК ОСЕРЕДКИ КОМУНІКАЦІЇ: НАУКОВИЙ АСПЕКТ

Мета статті – дослідити сучасні університетські бібліотеки як осередки комунікації крізь призму наукових і суспільних аспектів.

Методи дослідження. Для реалізації поставленого завдання використано деякі теоретичні та загальнонаукові методи дослідження, серед яких відзначимо аналіз, синтез, індукцію та дедукцію, конкретизацію. Не менш важливим став і метод порівняння, за допомогою якого вдалося зіставити практику використання університетських бібліотек в Україні та інших європейських країнах. У роботі застосовано й метод абстрагування, використаний під час аналізу загальнотеоретичних підходів і формування рекомендацій щодо застосування простору університетських бібліотек у сучасних закладах вищої освіти в Україні, який передбачає сходження від абстрактних уявлень до конкретних фактів.

Наукова новизна. Уперше відзначено важливий та недооцінений вектор розвитку наукового простору університетських бібліотек, що дасть змогу оптимізувати їхню діяльність у майбутньому, перетворити зі звичайних читальних залів на креативний науковий простір, вигідний і доступний відвідувачам.

Висновки. У статті розглянуто особливості функціонування сучасних університетських бібліотек крізь призму комунікативної функції. Головну увагу звернено на трансформацію бібліотечного простору та його орієнтацію на сучасні вимоги формування творчої «території» для проведення наукових конференцій, у тому числі міжнародних, вільного обміну думками під час студентських турнірів, екскурсій та урочистих подій, семінарів чи прочитання доповідей тощо. Установлено, що університетські бібліотеки за сучасних умов є універсальними закладами, які виконують значно ширші функції пошуку інформації, ніж вважали дотепер. Досі академічна спільнота недостатньо усвідомлювала й розуміла цей процес. Як показав аналіз кількох проектів, за сучасних умов можливою є подальша розробка цього аспекту.

Ключові слова: наукові бібліотеки; університети; конференції; презентації.

Вступ. Пандемія COVID-19 має цілком руйнівні впливи на діяльність багатьох установ. Бібліотеки, утім, готові надавати культурні, соціальні й інформаційні послуги не тільки в реальному, а й у віртуальних режимах. Відтак у зв'язку із сучасними викликами для бібліотек постає складне завдання – віднайти своє місце в непостійному культурно-інформаційному просторі. Водночас багато бібліотек, зокрема університетських, змогло вже продемонструвати нові організаційні концепції, дещо запозичені в культурних інституціях. Ідеться про появу мультимедійних центрів у бібліотеках, організаційних майданчиків для місцевих спільнот, наукових просторів для фахівців тих чи тих галузей, спеціальні рекреаційні зони тощо. На сьогодні науковці працюють над упровадженням у практику новітньої моделі бібліотек, яка б входила до системи загальних соціально-інформаційних комунікацій і була б призначена для демонстрування певних закономірностей діяльності бібліотеки під впливом зовнішніх змін. Отже, *мета статті* – дослідити сучасні університетські бібліотеки як осередки комунікацій крізь призму наукових і суспільних аспектів.

Для реалізації поставленого завдання використано деякі теоретичні та загальнонаукові методи дослідження, серед яких відзначимо аналіз, синтез, індукцію та дедукцію, конкретизацію. Не менш важливим став і метод порівняння, за допомогою якого вдалося зіставити практику використання університетських бібліотек в європейських країнах та в Україні. У роботі застосовано й метод абстрагування, використаний під час аналізу загальнотеоретичних підходів і формування рекомендацій щодо застосування простору університетських бібліотек у сучасних закладах вищої освіти в Україні, який передбачає сходження від абстрактних уявлень до конкретних фактів.

Зауважимо, що сучасне бібліотекознавство має ґрунтовну наукову базу. Теоретичні висновки та практичні поради кристалізовані, зокрема, у статті М. Назаровця, де розглянуто сучасні бібліотечні послуги, які утворені під впливом поширення нинішніх каналів наукового зв'язку у світі (Назаровець, 2017). Науковець дослідив також відомості щодо доступної на інтернет-сторінках провідних університетських бібліотек інформації, організації індивідуальних консультацій тощо. Фахівець також визначив, що працівники провідних світових книгозбірень значно більше уваги надають інструментам для управління даними досліджень, проте наукові дослідження університетських бібліотек в Україні нічим не поступаються західним зразкам. Відзначимо також студії В. Андрущенка, І. Балагури, Д. Ланде (2017), які навели порівняльний аналіз наукових інформаційних ресурсів, доступних в Україні. Для докладнішого розгляду науковці обрали безплатні сервіси Google Scholar і ScienceDirect.

Щоправда, на нашу думку, до кінця не з'ясованими залишаються питання, пов'язані із цифровізацією університетських бібліотек, перетворенням їх на онлайн- та офлайн-майданчики для наукових зустрічей.

З метою висвітлення наукової діяльності бібліотек проаналізовано публікації на сайтах університетських бібліотек, що увійшли до рейтингу QS World University 2020, довідкову інформацію щодо основ роботи з електронними інструментами для науково-популярної діяльності, інформацію про проведення у 2019–2020 рр. культурних і наукових заходів як для науковців, так і для різних груп населення.

Водночас інформація щодо довідників, інформаційних заходів, наукових диспутів і конференцій міститься на сайтах досліджуваних бібліотек.

Результати дослідження. Унаслідок поширення соціально-комунікаційних можливостей бібліотеки все частіше освоюють інформаційні технології, зокрема рекламні, видавничі, гіпертекстові, телекомунікаційні, мультимедійні тощо. Усе частіше в університетських бібліотеках використовують нові інтернет-можливості (Nazarovets, 2017). За допомогою них можна налагодити підтримку зв'язків із читачкою аудиторією, особливо з молодими науковцями, які активно спілкуються в соціальних мережах. Водночас переважна більшість сучасних університетських бібліотек має не тільки власні сайти, а й власні сторінки в популярних мережах, зокрема у «Фейсбуці», «Твіттері» чи «Інстаграмі» тощо. Окреслена взаємодія має деякі особливості, хоча збагатила комунікаційні стосунки в структурі бібліотечної роботи (Молчанова, 2018). Отже, нині бібліотечне представництво в соціальних мережах є продуктивним інструментом для комунікації.

Так з простих книгозбірень університетські бібліотеки поступово перетворюються на сучасні універсальні інформаційно-культурні центри, які вибудовують свою комунікацію як із читачами, так і з користувачами за допомогою не тільки звичних, а й новітніх засобів. Такі здатності соціальних мереж, як інтерактивність, мобільність, оновлюваність тощо, виявилися особливо потрібними з боку бібліотек при ЗВО. Наприклад, працівники бібліотеки Хмельницького національного університету вдало реалізували нові можливості цієї структури (Молчанова, 2018). Зокрема, ще у 2011 р. бібліотека відкрила свою сторінку в соціальних мережах. Водночас тут працівники установи активно поширювали важливі анонси, повідомлення щодо проведення культурних чи наукових заходів, фотозвіти з проведених наукових зустрічей тощо. Цією діяльністю бібліотека допомагає не тільки науковцям в організації певних наукових диспутів, а й сприяє орієнтуванню молоді у нинішньому світі, підтримуючи їхні прагнення до науково-культурних заходів.

Очевидно, подальший розвиток наукового простору університетських бібліотек еволюціонував у напрямку проведення ширших форумів і зустрічей (Андрущенко, Балагура та Ланде, 2017). Наукові бібліотеки закладів вищої освіти стають універсальними майданчиками для встановлення та налагодження міжнародної співпраці, що можна простежити на конкретних прикладах. Скажімо, нові ролі наукових бібліотек виявила VIII Міжнародна наукова конференція «Colloquia Russica: релігії та вірування Русі (X–XVI ст.)», яка відбувалася у Львові впродовж 15–18 листопада 2017 р. Учасники міжнародного форуму, який проходив у головних університетських читальнях Львівського національного університету імені Івана Франка та Закладу вищої освіти «Український католицький університет», зосередилися на обговоренні широкого кола питань, пов'язаних з віруваннями та релігіями Східної Європи (Паршин, 2017). Участь в обговоренні взяли понад 50 учасників з 12 країн. При бібліотеці Львівського національного університету діють й інші науково-культурні проекти, призначені як для науковців, так і для студентів, аспірантів і молодих учених. Серед них помітно вирізняється «Феномен Європи». Цей проект ініціювали студенти ЛНУ історичного факультету, які активно організовують наукові конференції, диспути для студентів і молодих учених (Меренюк, 2021). Проект є з міжнародною участю та щорічно проводиться на

базі наукової бібліотеки ЛНУ. Перша конференція відбулася 2017 р. і мала назву «Феномен Європи: від традиційного до сучасного». У межах 3-ої міжнародної конференції відбулася презентація журналу «Локальна історія». Так бібліотека ЛНУ активно проводить масові заходи, наукові конференції як для професійних науковців, так і для студентської молоді (Меренюк, 2021). Вважаємо, що такі наукові зустрічі сприяють не тільки науковому життю, а й комунікації між самими університетськими середовищами України.

Тенденції щодо нового осмислення бібліотечного простору розвинені також в інших провідних ЗВО України. Фахівці Наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв були співорганізаторами чималої кількості наукових заходів і конференцій (Панасюк та Салюк, 2018). Повний перелік проведених зустрічей та опублікованих матеріалів наведено на сайті бібліотеки. Зазначимо, що доступні можливості вкрай корисні – послуги із цифровізації тез виступів важливі для ознайомлення широкого загалу з отриманими результатами ґрунтовних студій.

Опрацювання диджиталізації роботи бібліотек – перспективний напрям для сучасного бібліотекознавства. Зауважимо, що перші кроки щодо розуміння цього процесу вже зроблені. Один з останніх прикладів – Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні тренди розвитку бібліотеки ЗВО цифрової епохи в структурі інформаційного забезпечення навчального процесу, наукової та дослідницької діяльності ЗВО», яка відбулася 11 листопада 2021 р. у Науковій бібліотеці Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв) (Шемаєва, 2012). В очному форматі було репрезентовано чимало доповідей, в яких ішлося про нагальні проблеми роботи бібліотек закладів вищої освіти. Було проаналізовано особливості сучасних стратегій розвитку університетських бібліотек, надання доступу до інформаційних ресурсів, науково-дослідницьку роботу в умовах пандемії COVID-19, багатство книжкової спадщини бібліотеки тощо. Водночас головним предметом для обговорення неофіційно стали проблеми бібліотечної освіти із застосуванням сучасної цифровізації, навчання роботи з новими технологічними пристроями, подолання проявів академічної недоброчесності, зокрема плагіату, тощо. Усі доповіді виголошено в супроводі ґрунтовних презентацій, що разом зі змістовним обговоренням викликало підвищений інтерес.

Ефективність роботи сучасних бібліотек залежить передусім від правильно сформованої комунікації. Нерідко це завдання зводиться до переосмислення призначення бібліотекарів як помічників та провідників у світ інформаційного простору на зміну авторитетної стратегії впливу безпосередньо на читача (Назаровець, 2017). Отож нова бібліотека має формувати новий тип відносин між читачем та бібліотекарем, побудувати демократичні навички спілкування, підтримуючи і процес формування сучасної полікультурної людини, спроможної сприймати світ у його різноманітті й активно реагувати на сучасні виклики. Наразі ця проблема є ще недостатньо вирішеною в середовищі працівників бібліотек (Молчанова, 2018). Однак зауважимо, що завдання сучасних університетських бібліотек полягає не тільки в наданні аудиторії доступу до якісних наукових та інформаційних ресурсів, а й у сприянні культурно-науковій діяльності університету. Ідеться про організацію всіх видів діяльності в такий спосіб, аби вони сприяли ліквідації особливих бар'єрів комунікації та базувалися виключно на довірі ко-

ристувачів (Шекенева, 2018). З огляду на цю причину вважаємо, що працівникам університетських бібліотек необхідно організувати таким чином комунікації із читачами чи фаховими групами, щоб це не був однобічний вплив, а комунікаційний процес поміж рівними партнерами на базі об'єктивних відносин.

Висновки. У сучасному університетському бібліотечному просторі України помітні загальні тенденції щодо переосмислення ролі цих установ у науково-суспільному житті. Університетські бібліотеки за сучасних умов перетворюються на універсальні заклади, які виконують значно ширші функції пошуку інформації, ніж вважали дотепер. Зокрема, університетські бібліотеки представлені в соціальних мережах, мають інформативні сайти, які пропонують широкий спектр дистанційних послуг, що у світлі пандемії є вкрай важливим.

В умовах сучасних викликів бібліотеки стали своєрідними майданчиками для проведення різних наукових заходів, конференцій і виступів. Це сприяє єднанню науковців не тільки з різних куточків України, а й з інших європейських держав. Такі конференції в стінах аналізованих бібліотек зумовлюють появу комунікацій між їх учасниками, укладають певні зв'язки у тому чи тому науковому середовищі. Нині університетські бібліотеки є відкритими для різних категорій суспільства, та є готовими для співпраці з різними соціальними партнерами. Попри це у своїй роботі вони застосовують нові інформаційно-комунікативні технології.

Отже, вважаємо, що на сьогодні бібліотеки при закладах вищої освіти роблять усе для того, щоб реалізувати основне їхнє призначення – сприяти естетичному та духовному розвитку соціуму. Досі розуміння цього процесу недостатньо усвідомлювали в академічній спільноті, хоча перспективність такої еволюції є вкрай відчутною. Як показав аналіз кількох проєктів, за сучасних умов можливою є подальша розробка цього аспекту.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Андрущенко, В.Б., Балагура, І.В. та Ланде, Д.В., 2017. Інформаційні ресурси доступу та обміну науковою інформацією, системи ідентифікації науковців – можливості, недоліки, переваги. В: *Информационные технологии и безопасность*. Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції ИТБ-2016. Київ, Україна, [online] 1 грудня 2016 г. Київ: ИПРИ НАН України, с.180-191. Доступно: <<http://ceur-ws.org/Vol-1813/paper9.pdf>> [Дата звернення 01 серпня 2021].

Меренюк, Х.В., 2021. «Феномен Європи» як відповідь на карантинні виклики в ЛНУ імені Івана Франка. В: Фечко, І.В. ред. *«Соборність України: студентський погляд на історичні та актуальні проблеми»*. Матеріали Всеукраїнського студентського круглого столу. Київ, Україна, с.1-4.

Молчанова, С.А., 2018. Соціально-комунікативна діяльність бібліотеки в сучасному культурному просторі. В: Костирко, Т.М. ред. *Науково-комунікаційний простір бібліотеки ЗВО: вимоги часу та реалії*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Миколаїв, Україна, [online] 1-2 листопада 2018 р. Миколаїв, с.53-57. Доступно: <<https://issuu.com/lib.nuos.edu.ua/docs/merged>> [Дата звернення 01 серпня 2021].

Назаровець, М.А., 2017. Послуги університетських бібліотек з підтримки наукової комунікації. *Вісник Харківської державної академії культури*, 53, с.96-108.

- Панасюк, Т.Г. та Салюк, Л.І., 2018. Роль бібліотеки у вихованні екологічної свідомості та культури студентської молоді. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство*, 5, с.172-178.
- Паршин, І.Л., 2017. VIII міжнародна наукова конференція «Colloquia Russica: релігії та вірування Русі (X–XVI ст.)» (Львів, 15–18 листопада 2017 року). *Проблеми слов'янознавства*, 66, с.270-272.
- Шекенева, В.І., 2018. Бібліотека закладу вищої освіти – осередок формування культури академічної доброчесності. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство*, 5, с.192-196.
- Шемаєва, Г.В., 2012. Тенденції розширення взаємозв'язків бібліотеки у системі соціальних комунікацій. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, с.60-65.

REFERENCES

- Andrushchenko, V.B., Balahura, I.V. and Lande, D.V., 2017. Informatsiini resursy dostupu ta obminu naukovoiu informatsiieiu, systemy identyfikatsii naukovtsiv – mozhlyvosti, nedoliky, perevahy [Information resources for access and exchange of scientific information, identification systems for scientists – opportunities, disadvantages, advantages]. In: *Informatcionnye tekhnologii i bezopasnost* [Information Technology and Security]. Proceedings of the XVI International Scientific and Practical Conference ITB-2016. Kyiv, Ukraine, [online] 1 December 2016. Kyiv: YPRY NAN Ukraine, pp.180-191. Available at: <<http://ceur-ws.org/Vol-1813/paper9.pdf>> [Accessed 01 August 2021].
- Mereniuk, Kh.V., 2021. “Fenomen Yevropy” yak vidpovid na karantynni vyklyky v LNU imeni Ivana Franka [“Phenomenon of Europe” in response to quarantine challenges at Ivan Franko Lviv National University]. In: Fechko, I.V. ed. *Sobornist Ukrainy: studentskyi pohliad na istorychni ta aktualni problemy* [The unity of Ukraine: a student’s view of historical and current issues]. Proceedings of the All-Ukrainian Student Round Table. Kyiv, Ukraine, pp.1-4.
- Molchanova, S.A., 2018. Sotsialno-komunikatyvna diialnist biblioteky v suchasnomu kulturnomu prostori [Social and communicative activities of the library in the modern cultural space]. In: Kostyrko, T.M. ed. *Naukovo-komunikatsiinyi prostir biblioteky ZVO: vymohy chasu ta realii* [Scientific and communication space of the ZVO library: requirements of time and reality]. Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference, Ukraine, Mykolaiv [online], 1-2 November 2018. Mykolaiv, pp.53-57. Available at: <https://issuu.com/lib.nuos.edu.ua/docs/_____merged> [Accessed 01 August 2021].
- Nazarovets, M.A., 2017. Posluhy universytetskykh bibliotek z pidtrymky naukovoi komunikatsii [Services of university libraries to support scientific communication]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 53, pp.96-108.
- Panasiuk, T.H. and Saliuk, L.I., 2018. Rol biblioteky u vykhovanni ekolohichnoi svidomosti ta kultury studentskoi molodi [The role of the library in the education of environmental awareness and culture of student youth]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Ohienka. Serii: Bibliotekoznavstvo. Knyhoznavstvo*, 5, pp.172-178.
- Parshyn, I.L., 2017. VIII mizhnarodna naukova konferentsiia “Colloquia Russica: relihii ta viruvannia Rusi (X–XVI st.)” (Lviv, 15-18 lystopada 2017 roku) [VIII International Scientific Conference “Colloquia Russica: Religions and Beliefs of Russia (X-XVI centuries)” (Lviv, November 15-18, 2017)]. *Problemy slovianoznavstva*, 66, pp.270-272.
- Shekeneva, V.I., 2018. Biblioteka zakladu vyshchoi osvity – oseredok formuvannia kultury akademichnoi dobrochesnosti [The library of higher education – a center for the formation of

a culture of academic integrity]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Ohienka. Serii: Bibliotekoznavstvo. Knyhoznavstvo*, 5, pp.192-196.

Shemaieva, H.V., 2012. Tendentsii rozshyrennia vzaiemozviazkiv biblioteky u systemi sotsialnykh komunikatsii [Trends in expanding the relationship of the library in the system of social communications]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, pp.60-65.

UDC 027.7(477)

Salata Halyna,

Doctor of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of Information Technology,

Kyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

sergeantaprodos.kpi.ua@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-2673-8463>

MODERN UNIVERSITY LIBRARIES AS CENTRES OF COMMUNICATION: SCIENTIFIC ASPECT

The purpose of the article is to study modern university libraries as centres of communication through the prism of scientific and social aspects.

Research methodology. To implement this task, some theoretical and general scientific research methods were used, among which we note the analysis, synthesis, induction and deduction, and concretization. Equally important was the method of comparison, which was used to compare the practice of using university libraries in Ukraine and other European countries. The method of abstraction used in the analysis of general theoretical approaches and the formation of recommendations for the use of university libraries in modern higher education institutions in Ukraine involves the ascent from abstract ideas to concrete facts.

Scientific novelty. For the first time, an important and underestimated development vector of the scientific space of university libraries was noted, which will allow optimizing their activities in the future, transforming them from ordinary reading rooms into a creative scientific space, profitable and accessible to visitors.

Conclusions. The article considers the peculiarities of the modern university libraries functioning through the prism of the communicative function. The main focus is on the transformation of the library space and its focus on modern requirements for the formation of creative "territory" for scientific conferences, including international, free exchange of views during student tournaments, excursions and celebrations, seminars or lectures, etc. It has been established that university libraries in modern conditions are universal institutions that perform much broader functions of information retrieval than previously thought. Until now, the academic community has not been sufficiently aware of this process. As the analysis of several projects has shown, in modern conditions it is possible to further develop this aspect.

Keywords: scientific libraries; universities; conferences; presentations.

11.01.2022